

Valtiovarainministeriö

Asia: Lausunto ehdotuksesta valtion kiinteistöstrategiaksi 2030

Viite: Lausuntopyyntö 10.3.2021

Valtiovarainministeriö on julkaissut työryhmän ehdotuksen valtion kiinteistöstrategiaksi 2030. Ehdotuksen pohjalta muodostetuista linjauksista on tarkoitus vahvistaa valtioneuvoston periaatepäätös.

Ehdotus sisältää valtion konsernitason linjaukset valtion kiinteistönomistuksen ja hallinnoinnin tavoitteiksi ja menettelytavoiksi. Kiinteistöstrategian päämääränä on valtion kiinteistövarallisuuden hallinta ja hoitaminen tehokkaalla ja tuottavalla, valtion kokonaisedun varmistavalla tavalla nykyisissä ja myös muuttuvissa olosuhteissa. Ajankohtaisina teemoina tälle strategiakaudelle ovat nousseet kokonaisturvallisuuden käsite, tiedon hyödyntäminen ja ilmastonmuutos.

Tässä lausunnossa keskitytään lähinnä ehdotetun strategian ilmentymiseen riippumattomien tuomioistuinten kannalta etenkin, kun tuomioistuimet ovat tärkeä osa kokonaisturvallisuuden käsitteeseen liittyvää valtion sisäistä turvallisuutta. Lausunto koskettaa lähinnä niitä tuomioistuimia, jotka toimivat sellaisissa valtio-omisteisissa kiinteistöissä, joilla on suomalaisessa rakennushistoriassa hyvin tärkeä merkitys joko toimijan tai aikaisemman toimijan institutionaalisen aseman vuoksi, historiallisen käytön tai muiden kulttuuriarvojen vuoksi. Lisäksi lausunnossa sivutaan tuomioistuimille tulevaisuudessa rakennettavien kiinteistöjen tarvittavia ominaisuuksia.

Tuomioistuinten asema perustuslaissa

Suomen perustuslain 3 §:n mukaan valtiolliset tehtävät on jaettu perinteisesti kolmeen osa-alueeseen. Lainsäädäntövaltaa käyttää eduskunta, joka päättää myös valtionaloudesta. Hallitusvaltaa käyttävät tasavallan presidentti sekä valtioneuvosto, jonka jäsenten tulee nauttia eduskunnan luottamusta. Tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus.

Tämän vallan kolmijako-opin varaan suomalainen yhteiskunta on rakentunut niin, että puhutaan perustellusti oikeusvaltioperiaatteet täyttävästä valtiosta.

Tuomioistuinten riippumattomuutta asemaa ovat ulkoisesti tukeneet keskeiset merkittävät rakennukset. Raatihuoneet ovat sijainneet aina kaupunkien keskeisillä paikoilla.

Kuningas Kustaa II Adolf perusti Turun hovioikeuden vuonna 1623. Vuodesta 1830 Turun hovioikeus on sijainnut Akatemiatalossa Turun tuomiokirkon vieressä. Vaasan hovioikeus muutti nykyiseen kiinteistöönsä vuonna 1862. Korkein oikeus perustettiin vuonna 1918, vaikka sen juuret ovat jo vuodelta 1789 Kustaa

III:nnen ajoilta. Se sijaitsee Helsingissä presidentinlinnan vieressä arvokiinteistössä. Korkein-hallinto-oikeus sijaitsee Helsingissä Kasarmitorin varrella arvokiinteistössä, joka aikanaan oli radion talo. Pirkanmaan käräjäoikeus sijaitsee Tammerkosken kulttuurimaisemassa Tampellan entisessä kiinteistössä, jossa kehittyi Suomen kangasteollisuus. Vanhimmat tilat ovat vuodelta 1857, jolloin niissä sijaitti pellava- ja silkkitehtaan osia. Edellä olevat esimerkki kiinteistöt ovat Senaatin omistuksessa.

Ehdotuksessa valtion kiinteistöstrategiaksi ei ole edes esimerkkitasolla mainittu yhteiskunnalliselta merkitykseltään hyvin tärkeitä tuomioistuinkiinteistöjä. Ehdotuksessa kiinteistöjä käsitellään valtion virastoina unohtaen tuomioistuinten virastoista poikkeava asema. Vastaava voi uusiutua toimitilastrategian uudistamisen yhteydessä. Jo sen toimeksiannossa puhutaan poliisi- ja oikeustaloista, joka on virheellinen nimike ja omiaan hämärtämään yhteiskunnallisten toimijoiden rajapintoja.

Valtion kokonaisedun tarkastelu, erityisesti kulttuurihistoriallisten kohteiden ja kokonaisturvallisuuden näkökulmasta

Toimeksiannon mukaisesti strategian tuli käsitellä valtion kokonaisedun tarkastelua, erityisesti kulttuurihistoriallisten kohteiden ja kokonaisturvallisuuden näkökulmasta.

Valtion nykyisen kiinteistöstrategian vuodelta 2010 tarkoituksena on varmistaa valtion kiinteistövarallisuuden hallinta ja hoito tehokkaalla, tuottavalla ja valtion kokonaisedun varmistavalla tavalla. Kiinteistöstrategian linjausten mukaisesti omistusten keskittämistä on jatkettu ja tuomioistuinten osalta keskitetty omistajataho on Senaatti-kiinteistöt.

Senaatin hoitoon on jäänyt myös valtion toimitilastrategian toimeenpano, jonka keskeisiksi teemoiksi on nostettu digitaalisuus ja langattomuus, ympäristö ja energiatehokkuus sekä toimitilojen muuntojoustavuus ja yhteiskäyttöisyys. Tavoitteena on siirtyä monitilaympäristöihin, jotka tukevat paitsi muuttuvia työn tekemisen tapoja, myös tuloksellista, kustannustehokasta toimintaa. Monitilaympäristöihin, yhteistiloihin, langattomuuteen, tietoturvaan, tietosuojadirektiivin vaikutuksiin, salaisten asioiden käsittelyyn ja syvää keskittymistä edellyttäviin työtiloihin ei oteta tässä kiinteistöstrategiaa koskevassa lausunnossa enemmälti kantaa, vaan siihen palataan siinä yhteydessä, kun toimitilastrategiaa pohtivan työryhmän työ on valmis. Joka tapauksessa toimitilastrategiassa tulisi tunnistaa tuomioistuinten istuntosalimaailman eli erityistilojen tarve ja vaatimukset. Pitkäjänteinen ja muuntojoustava suunnittelu on erityistilojen rakentamisen kustannusvaikutusten vuoksi valtion kokonaisedun ja kestävä kehityksen kannalta ensisijaisesti tärkeää.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kiinteistövarallisuuden luokittelua on käsitelty ehdotuksessa mainitussa VaKuKi-työryhmän ehdotuksessa vuodelta 2012. Siinä on yhtenä monista kriteereistä mainittu edellytys, että rakennuksella on instituutorakennuksena merkittävä historiallinen arvo. Työryhmän mukaan valtion rakennusten kulttuurihistoriallisessa arvioinnissa on olennaista suhteuttaminen valtion tehtävien, hallinnon rakenteiden sekä niiden vaatimien tilojen kehitykseen. Tuomioistuinten rakennukset, etenkin edellä kuvatut esimerkit, ovat kulttuurihistoriallisesti merkittäviä, minkä vuoksi strategialuonnoksessa tulisi tuoda esiin tuomioistuinrakennusten yhteiskunnallinen merkitys.

Valtion kokonaisturvallisuutta on käsitelty ns. Hallbergin komiteassa, jonka pohjalta tehtiin vartioneuvoston periaatepäätös 5.12.2012. Kokonaisturvallisuuden käsitteeseen on sisällytetty sisäinen turvallisuus ja valtion elintärkeät toiminnot, joista yhtenä osana ovat tuomioistuimet. Vielä paremmin kokonaisturvallisuutta jaottelee vartioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan turvallisuudesta, joka on annettu strategian muodossa (PLM/2017/58). Siinä sisäistä turvallisuutta käsittelevän otsikon alla (s.19) todetaan, että väestön oikeusturvasta ja perustuslain suomista oikeuksista huolehditaan kaikissa tilanteissa turvaamalla riippumaton oikeuslaitos ja oikeusvaltioperiaate. Myös myöhemmin (s.39) on kiinnitetty tuomioistuinten toimitilojen turvallisuuteen nykyisissä kiinteistöissä ja tulevaisissa toimitilahankkeissa.

Edellä olevat seikat puoltavat, että valtion kiinteistöstrategiassa edes esimerkinomaisesti mainittaisiin tuomioistuinten rakennukset strategisina kohteina.

Valtio merkittävän kulttuuriomaisuuden haltijana

Ehdotuksessa todetaan, että suomalainen rakennuskulttuuri on verrattain nuorta. Tämä tosiasia on hyväksyttävä. Toisaalta tuomioistuinten kiinteistöjen osalta edellä kerrotut esimerkit osoittavat, että suomalaisessa rakennuskulttuurissa, varsinkin vielä käytössä olevissa, on onnistuttu kestävä kehityksen ylläpitämisessä. Ne edustavat oikeuskulttuurin olemassaoloa parhaimmillaan. Samaa tulisi edellyttää tulevilta tuomioistuinten rakennuksilta. Rakennusten suunnittelu siten, että niiden elinkaari olisi mahdollisimman pitkä ja ulkoasu käyttäjän tehtävään sekä asemaan soveltuva, tulisi olla tavoitteena. Suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon muuntojoustavuus, erityistilojen kuten istuntosalien käytettävyys myös tulevaisuuden oikeudenkäynneissä, jossa sähköiset menettelyt ja digitaalinen kehitys on otettu huomioon.

Ehdotuksessa valtion kiinteistöstrategiaksi tulisi myös tämän otsikon alla esimerkinomaisesti tuoda esille valtion tehtävä oikeusvaltiokulttuurin ja tuomioistuinperinteen muodostajana.

Ehdotus valtion kiinteistöstrategiaksi 2030, Omaisuuden luokittelu

Työryhmä on ehdottanut, että valtion kiinteistöstrategina luokittelua täsmennetään ja selkeytetään jaotteleamalla omistukset strategisiin kiinteistöihin, käyttökiinteistöihin ja luovutettaviin kiinteistöihin.

Valtion strategista omaisuutta olisivat jatkossakin ne kiinteistövarallisuuserät, jotka ovat valtion tehtävien hoidon tai omaisuuden luonteen vuoksi välttämättömiä omistaa.

Käyttökiinteistöjä olisivat kiinteistövarallisuuserät, jotka on tarkoituksenmukaista omistaa valtion tehtävienhoidon ja omaisuuden luonteen vuoksi ja joita kehitetään aktiivisesti.

Luovutettavilla kiinteistöillä ei ole valtiokäyttöä ja omaisuuden luonne ei rajoita luopumista, tai omaisuuden luonne voidaan huomioida myös muun omistajan toiminnassa.

Jaottelu on selkeä, mutta se on jäänyt liian jyrkäksi ja omistajavaltaa rajoittavaksi. Jaottelusta heijastuu se, millainen tahto valtiolla on pitää sen oman historian kannalta keskeinen osa rakennuskantaansa aktiivisessa käytössä ja myös omistuksessaan.

Julkinen rakentaminen, rakennusten hoito ja kulttuuriperinnön vaaliminen ovat pitkään olleet valtion hyvässä hoidossa. Valtion rakennusten suojelu on perustunut lakiin 1960-luvulta lähtien. Nyt näyttää siltä, että tilanne olisi muuttumassa ei-toivottuun suuntaan, jossa ohjaus ajaa kiinteistönhaltijoita ja käyttäjiä luopumaan kulttuurihistoriallisesti merkittävistä rakennuksista. Strategian mukaisella toiminnalla voidaan helposti luopua rakennuksista, jotka parhaiten ilmentävät valtion historian eri ulottuvuuksia.

Mahdollisimman monet toimijat halutaan keskittää mahdollisimman vähiin rakennuksiin. Kuitenkin Senaatti-kiinteistöille asetettu tavoite saavuttaa 100 miljoonan euron säästöt toimitiloissa vuoteen 2022 mennessä on jo työryhmämietinnön mukaan saavutettu etuajassa. Siltä osin ei siis ole välttämätöntä asettaa tavoitteeksi vähentää kiinteistöomaisuutta ja ainakaan yhteiskunnalle merkityksellistä ja käytössä olevaa omaisuutta.

Jaottelu valtion strategiseen omaisuuteen, käyttökiinteistöihin ja luovutettaviin kiinteistöihin on strategisen omaisuuden osalta liian kategorisoitu. Sen mukaan strategista omaisuutta ovat sellaiset kiinteistöt, jotka ovat valtion tehtävien hoidon tai omaisuuden luonteen vuoksi välttämättömiä omistaa. Sana välttämätön on turhan jyrkkä; välttämätöntähän ei oikeastaan viime kädessä ole mikään. Aina löytyy lopulta toinen

vaihtoehto. Strategisen omaisuuden määrittelyyn tulisi valita sisältö, joka antaisi omistajalle enemmän mahdollisuuksia suorittaa harkintaa. Siinä voisi olla määrittely, että kiinteistö olisi valtion tehtävien hoidon tai omaisuuden luonteen vuoksi välttämätön tai erityisen arvokas omistaa taikka sillä olisi kiinteistönä yhteiskunnallisesti sekä kulttuurillisesti taikka muutoin huomattava merkitys. Usein omistamisen tärkeys voi johtua monista syistä, joissa on palasia kulttuurihistoriallisista syistä, toiminnasta taikka esim. puolustusstrategisista syistä, jotka eivät ole välttämättömiä. Viimeksi mainittujahan voisivat olla puolustusvoimien alueille tyhjilleen tai osittain vähälle käytölle jääneet rakennukset, josta ehdotuksessakin mainitaan.

Työryhmämietinnön otsikon 3.2.1.Strategiset omistukset alle tulisi lisätä edellä kerrotuilla perusteilla tuomioistuinkiinteistöt tai ainakin sellaiset tuomioistuinkiinteistöt, jotka yhteiskuntakulttuurisilla ja muilla arvoillaan edustavat tuomioistuimille perustuslaissa annettua asemaa.

Linjausehdotus

Ehdotuksen sivulta 53 alkava jakso käsittelee strategian päämäärää ja omaisuuden luokittelua. Luokittelun kohdassa 4 oleva määrittely, jolla edellytetään, että strategiseksi kiinteistövarallisuudeksi luokiteltu kiinteistö on valtiolle välttämätön omistaa, tulisi lieventää. Se takaisi omistajalle enemmän harkintavaltaa arvotettaessa kiinteistöjä. Se myös antaisi enemmän toimintamahdollisuuksia ristiriitaisten tilanteiden ratkaisemiseksi.

Linjauksissa tulisi ainakin esimerkinomaisesti mainita tuomioistuinten kiinteistöt, jotka kuuluisivat pääsääntöisesti strategiseen omaisuuteen.

Käyttökiinteistöjä koskevassa linjauksessa asetetaan ehto, että päästäkseen tähän kategoriaan kiinteistöä tulee kehittää aktiivisesti. Käyttökiinteistöjä olisivat kiinteistöt, jotka ovat tarkoituksenmukaista omistaa valtion tehtävienhoidon ja omaisuuden luonteen vuoksi ja joita kehitetään aktiivisesti. Kestävän ja taloudellisen rakentamisen ohjenuorana ei pitäisi olla jatkuva aktiivinen kehittäminen, vaan ensisijaisesti kauaskantoinen, muuntojoustava hyvä suunnittelu ja laadukas toteutus.

Laamanni

Antero Nuotto